

του Γιάννη Σταθάτου

Ο συγγραφέας είναι φωτογράφος.

Κάθε μήνα σχολιάζει και αναλύει για λογαριασμό του ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΥ κάποιο καινούργιο φωτογραφικό βιβλίο ή λεύκωμα, συνήθως αλλά όχι αποκλειστικά ελληνικού ενδιαφέροντος.

Η δικαίωση του τρίτου σωματοφύλακα

Τάκης Τλούπας, ένας μείζων Έλληνας φωτογράφος

Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΤΑΚΗ ΤΛΟΥΠΑ

Εκδόσεις Κάπον, Αθήνα 2005
Σελ. 407 ISBN 960 7037 64 2

Σπύρος Μελετζής, Κώστας Μπαλάφας, Τάκης Τλούπας: οι “τρεις σωματοφύλακες” της ελληνικής φωτογραφίας, η τριάδα που αντέδρασε στον πικτοριαλισμό του μεσοπολέμου και πρωτοστάτησε στην επιβολή του ανθρωπιστικού κοινωνικού ντοκουμέντου. Γνωρίζονται καλά μεταξύ τους· όπως σημείωνε ο Σταύρος Μωρεσόπουλος στον κατάλογο της σημαδιακής έκθεσης *Παρουσίες: Τρεις φωτογράφοι ανθρωπιστές* (1995) «...Πέρα από έναν κοινό τρόπο προσέγγισης και ερμηνείας των θεμάτων τους, την κοινή τους αγάπη για την ύπαιθρο και τον άνθρωπο έχουν να επιδείξουν και κάτι ξεχωριστό, μια μοναδική και μακρόχρονη μεταξύ τους σχέση - συντροφική και καλλιτεχνική - που γίνεται φανερή μέσα από τις ίδιες τις φωτογραφίες

τους και τις επιρροές που ο ένας έφερε στον άλλο...».

Ίσως γιατί έζησε στη Λάρισα, δίπλα στον αγαπημένο του Θεσσαλικό κάμπο, ο Τάκης Τλούπας επισκιάστηκε λίγο τα τελευταία χρόνια από τους συναδέλφους του· οπωσδήποτε η βιβλιογραφία του, συγκρινόμενη με αυτή των Μελετζή και Μπαλάφα, ήταν μέχρι πρόσφατα εξαιρετικά πτωχή. Την πρόδηλη αυτή αδικία έρχεται τώρα να διορθώσει ο ογκώδης αναδρομικός τόμος των Εκδόσεων Κάπον, δίνοντας μας για πρώτη φορά την ευκαιρία να κρίνουμε το έργο του Τλούπα σε βάθος - ίσως και σε υπερβολικό βάθος.

Οι 407 σελίδες της *Ελλάδας του Τάκη Τλούπα* φιλοξενούν 575 φωτογραφίες, αριθμός ελαφρώς εξωπραγματικός. Συγκριτικά, το κλασικό *The Americans* του Robert Frank αποτελείται από 82 φωτογραφίες, το *Shadow of Light* του Bill Brandt από 169, το αναδρομικό *The Europeans* του Cartier-Bresson από 187. Δικαιολογείται εκ των ενόντων το πλεόνασμα αυτό; Με πρώτη ματιά και μέχρι τη μέση του βιβλίου, η απάντηση είναι μάλλον αρνητική. Το πρώτο ήμισυ, με τίτλο «Το Περιβάλλον», είναι πληθωρικό έως και φλύαρο. Στην υποενότητα «Φύση» συναντάμε πολλές σιλουέτες δένδρων, πολλά ομιχλώδη τοπία, πολλά χιόνια, πολλά ηλιοβασιλέματα. Στην υποενότητα «Δομημένος Χώρος» αρχίζουμε να αισθανόμαστε ότι δεν χρειάζεται απαραίτητως να θαυμάσουμε μαζεμένα έξι πέτρινα γεφύρια, έξι Σκυριανιά σοκάκια ή δεκατέσσερις Βλάχικες καλύβες, ενώ πιθανώς τρεις ξεχωριστές όψεις του σιδηροδρομικού σταθμού Λαρίσης να είναι περισσότερες από όσες αναζητεί ο μέσος αναγνώστης.

Να εξηγημέθα: δεν πρόκειται για

κακές ή αδιάφορες φωτογραφίες· έχει όμως γίνει αλόγιστη χρήση εικόνων που μοιάζουν υπερβολικά μεταξύ τους, θεματικά και υφολογικά, ορισμένες από τις οποίες είναι αναγκαστικά λιγότερο πετυχημένες. Ακόμα και όσες είναι ελάχιστον καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος έχουν αξία ως τεκμήρια. Θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν σε μία μικρότερη θεματική μονογραφία, σε έναν οδηγό ή σε ένα επιστημονικό σύγγραμμα - δεν έχουν όμως θέση σε μια αναδρομική ανθολογία που φιλοδοξεί να κατοχυρώσει τη θέση του φωτογράφου στο ελληνικό φωτογραφικό στερέωμα.

Τα πράγματα βελτιώνονται αισθητά στο δεύτερο ήμισυ, «Ο άνθρωπος», όπου ανακαλύπτουμε ότι ο Τλούπας υπήρξε αναμφισβήτητα ένας από τους καλύτερους φωτογράφους του Ελληνικού κοινωνικού λεγόμενου τοπίου. Το βλέπουμε πρώτα πρώτα στα πορτραίτα αγροτών και ανθρώπων της υπαίθρου, που παρά την ανωνυμία τους δεν μετουσιώνονται ποτέ σε αρχέτυπα, όπως συχνά συμβαίνει με αντίστοιχα πορτραίτα συναδέλφων του, αλλά απεναντίας παραμένουν ξεχωριστές προσωπικότητες. Ιδιαίτερα αποτελεσματική είναι η καταγραφή της καθημερινής

“Σούρουπο, η ώρα της επιστροφής”

εργασίας των ανθρώπων της Θεσσαλίας: μπροστά στον φακό παρελαύνουν γεωργοί, ψαράδες, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλλά και σαμαράδες, καρποιοί, αγγειοπλάστες, κουρείς και ναυπηγοί. Ορισμένες κοινωνικές ομάδες τον εμπνέουν ιδιαίτερος, με αποτέλεσμα να συνθέτει ολόκληρα φωτογραφικά δοκίμια γύρω από τα έργα και τις ημέρες των. Πρωταγωνιστούν βέβαια οι καμπίσοι αγρότες, τις εργασίες των οποίων εξιστορεί σαν νέος Ησίοδος, από το όργωμα και τη σπορά μέχρι το αλώνισμα, το λίνισμα και το κοσκίνισμα του καρπού. Εντυπωσιακότερη ακόμα είναι η καταγραφή της ημινομαδικής ζωής των Σαρακατσαναίων στα βουνά και τα δάση, πληροφοριακά και καλλιτεχνικά μια από τις πιο ικανοποιητικές εργασίες φωτογραφικής τεκμηρίωσης του ελληνικού χώρου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Τλούπας σχεδόν ποτέ δεν υποπίπτει στον πειρασμό της ωραιοποίησης ή της εξιδανίκευσης.

Την αιχλή του πτέρνα του τόμου αποτελούν όμως για άλλη μια φορά τα συνοδευτικά κείμενα. Ένα σύγγραμμα που μοιραία θα αποτελέσει βασική αναφορά στο έργο του Τλούπα έπρεπε να συνοδεύεται από σοβαρή συγκριτική μελέτη και απόπειρα αξιολόγησής - πόσο μάλλον, που η έκδοση κυκλοφορεί υπό την αιγίδα του Μουσείου Μπενάκη, φορέας που διαθέτει στο φωτογραφικό του αρχείο μερικά από τα ικανότερα ονόματα του χώρου. Αντ' αυτών, τα δύο κύρια κείμενα υπογράφονται από μη ειδικούς. Το πρώτο, του δημοσιογράφου Αντώνη Καρκαγιάννη, είναι ένα γενικό

“Συζήτηση στο χωράφι”

“Ηπειρος, 1960”

δοκίμιο πάνω στη φύση της φωτογραφικής εικόνας στο οποίο δεν προσδίδουν ιδιαίτερη συνάφεια λίγες προσωπικές αναμνήσεις του Τλούπα.

Το δεύτερο, του καθηγητή Γιώργου Χουρμουζιάδη, τιλοφορείται «Ο φωτογράφος που έψαχνε να βρει την αλήθεια της Φύσης και του Ανθρώπου» και είναι χαρακτηριστικό δείγμα της λογοτεχνίζουσας γραφής που συχνά θεωρείται επαρκές υποκατάστατο της κριτικής σκέψης, προπάντων όταν πρόκειται για φωτογραφία. Δεν υπερβάλλω: «Ήταν ένας πηγαίος και αυθόρμητος, ασπύδατος ανθρωπολόγος ο Τάκης ο Τλούπας, που κατάφερε να ξεπερνάει το φυσικό γεγονός, το αντικείμενο, την κατασκευή, και να ανακαλύπτει πίσω από αυτή την ουσία της ανθρώπινης παρουσίας. Τη σχέση του ανθρώπου, δηλαδή, με τις πράξεις και τα πράγματα που τον βοηθούσαν να επιβιώσει. Κι αυτή είναι η ουσία του ανθρώπινου μόχθου, η προσπάθειά του να επιζηήσει δημιουργώντας με βάση τους κανόνες της Ελευθερίας και

της Ομορφιάς, όπως έγραψε ο Μαρξ». Καθώς αναφώνησε ο στρατάρχης Bosquet στη θέα της αυτοκαταστροφικής επέλασης της Ελαφράς Ταξιαρχίας, “C'est magnifique, mais ce n'est pas la guerre!” - σε ελεύθερη ελληνική απόδοση, «εκπληκτικό, αλλ' ουχί το ζητούμενο!».

Η κριτική αυτή δεν είναι καινούργια. Εάν ο αριθμός των Ελληνικών φωτογραφικών εκδόσεων έχει αυξηθεί εντυπωσιακά, εάν η ποιότητα των αναπαραγωγών ανεβαίνει σταθερά (του παρόντος τόμου είναι έκτακτη), εντούτοις πολλά λευκώματα, ιστορικού κυρίως ενδιαφέροντος, συνεχίζουν να δημοσιεύονται με ανεπαρκή επιστημονική επιμέλεια και τεκμηρίωση - επιμέλεια που με κανένα τρόπο δεν πρέπει να αντικαθιστούν ο λογιωτατισμός και το συναίσθημα. Η Ελλάδα του Τάκη Τλούπα αποτελεί ελαττωματικό αλλά αναντικατάστατο φόρος τιμής σε έναν μείζονα Έλληνα φωτογράφο, που μόνον τώρα μπορούμε να αντιληφθούμε το εύρος της προσφοράς του.